

**PRELET
NAD KUKUČÍM
HNIEZDOM**

Ken Kesey

PRELET NAD
KUKUČÍM HNIEZDOM

Ken Kesey

PRELET NAD
KUKUČÍM
HNIEZDOM

Z angličtiny preložil
KAROL DLOUHÝ

slovar

Copyright © The Estate of Ken Kesey 2002
Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o.,
Bratislava 2006, 2019
Translation © Karol Dlouhý (dedičia)/LITA 2019

ISBN 978-80-556-3720-4

Všetky práva vyhradené. Nijaká časť tejto knihy sa nesmie reprodukovat' ani šíriť v nijakej forme, žiadnymi prostriedkami, ani elektronickými, ani mechanickými, ani vo forme fotokópií, nahrávok, prostredníctvom súčasného a ani budúceho informačného systému a podobne, bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

*Vikovi Lovellovi,
ktorý mi povedal, že draky nejestvujú,
a potom ma zaviedol do ich skrýš...*

Tri divé husi
letia na skusy.
Jedna šibne vpravo,
druhá šibne vľavo
a ty tretia rezko
nad kukučie hniezdo.

Ludová detská riekanka

I. ČASŤ

Sú vonku.

Černošskí chlapci v bielych šatách vstávajú prv ako ja, aby sa mohli v chodbe ukájať a vyutierať ju, kým ich stihnem dolapiť.

Keď vyjdem zo spálne, vytierajú, všetci traja sú zaťatí a nenávidia všetko, dennú hodinu, tunajší ústav, ľudí, ktorým musia posluhovať. Bude lepšie, ak ma nezočia, keď z nich srší takáto nenávisť. Odkrádam sa v teniskách popri stene, potichu ako myš, ale chlapci majú špeciálne vnímacie zariadenie, ktoré zachytí môj strach, všetci traja odrazu zdvihnú pohľady, oči sa im zablystia v čiernych tvárach, ako keď oslnivo zažiaria elektrónky v zadnej časti starého rádia.

„Aha, náčelník. *Veľký* náčelník, chlapci. Starý náčelník Zmeták. Tu máš, náčelník Zmeták...“

Vrazia mi do ruky zmeták, pokývnu mi, ktoré miesto dnes mám vyzametať, a ja idem. Ktorýsi z nich ma švacne rúčkou metly po lýtkach, aby som sa pohol.

„Hej, pozri, ako švihá! Taký obor, z hlavy by mi mohol jesť jablká, poslúcha ma ako malé decko.“

Zasmejú sa a potom počujem, ako si za mojím chrchtom čosi mrmlú, hlavy tesne pri sebe. Je to bzukot čiernych mašín, bzucia o nenávisti, smrti a iných nemocničných tajomstvách. Aj keď som nablízku, vôbec sa neokúňajú hovoriť nahlas o svojich tajných nenávistiach, lebo si myslia, že som hluchonemý. Všetci si to myslia. Z opatrnosti ich takto vodím za nos. Ak mi v tomto hnusnom živote voľajako pomohlo to, že som napoly Indián, pomohlo mi to k opatrnosti, všetky tie roky mi to pomáhalo.

Práve vytieram pri dverách oddelenia, keď zvonku do nich vchupne kľúč, zámka na ňom prilipne, mätko, rýchlo a dôverne, a podľa toho viem, že to je Veľká sestra, má už oddávna do činenia so zámkami. Vklzne dverami v sprievode chladného závanu, zamkne za sebou a pritom zazriem, že prsty jej sklznú po vyleštenej oceli – konček každého prsta má sfarbený rovnako ako pery. Sú smiešne pomarančové. Pripomínajú konček rozžeraveného železa. Je to taká horúca, či taká studená farba; ak sa ťa ňou dotkne, nevieš, či je horúca alebo studená.

V ruke má pruťený košík, ponáša sa na tie, ktoré predávajú pozdĺž horúcej augustovej hradskej Indiáni kmeňa Umpka, vyzerá ako opravárska kabela s konopným uchom. Má ho už celý čas, čo som tu. Je tak riedko pletený, že doň vidím; nemá v ňom nijaký tuhý púder, ani rúž, ani inú ženskú haraburdu, nosí v ňom nadžgaté tisíce súčiastok, ktoré dnes chce použiť pri plnení svojich povinností – kolieska, ozubené kolieska, jago vo vyleštené palce, drobné pilulky, ktoré sa lesknú, akoby boli z porcelánu, ihly, gumené hadičky, hodinárske klieštiky, zvitky medeného drôtu...

Keď prechádza popri mne, kývne mi hlavou. Zmeták ma od-tisne k stene, usmejem sa, no nedám si pozrieť do očí, aby som jej čo najväčši pobabral výzbroj – keď človek zatvorí oči, me-nej sa o ňom dozvedia.

Počúvam vo svojej temnote, ako jej gumené podpätky na-rážajú na dlaždičky, a keď prechádza chodbou popri mne, do hrmotu jej chôdze zaštrngocú haraburdy v košíku. Kráča me-ravo. Keď otvorím oči, je už na konci chodby a chystá sa zabo-čiť do sklenej ošetrovne, kde presedí celý deň pri písacom stole. Bude pozeráť z okienka a značiť si všetko, čo sa pred ňou v priebehu najbližších osem hodín v dennej izbe odohrá. Keď si na to pomyslí, jej tvár vyzerá spokojná a vyrovnaná.

Potom... zazrie tých černošských chlapcov. Ešte vždy stoja v hlúčku a mumlú si. Nezačuli, že prišla na oddelenie. Teraz vycítia, že na nich gáni, ale už je neskoro. Mali vedieť, že sa ne-oddá postávať v hlúčku a mumlať si, keď má prísť na oddelenie. Ich zmätené tváre sa rozprchnu. Veľká sestra sa prikrčí a podíde k nim na koniec chodby, kde sú zhrčení ako v pasci. Vie, čo si vraveli, a vidím, že je rozzúrená priam do nepričtetnosti. Je ta-ká rozzúrená, že tých čiernych pankhartov roztrhá na franforce.

Nadúva sa, tak sa nadúva, až jej biela rovnošata praská na chrbte, a ruky sa jej tak natiahnu, že by tých troch päť-šesť ráz obkrútili. Zvrtné obrovskú hlavu a poobzerá sa navôkol. Nezazrie nikoho, iba starý Zmeták Bromden, polovičný Indián, sa skrýva za zmetákom, nevie hovoriť, a preto nevládze volať o pomoc. Tak sa naozaj prestane kontrolovať, jej namaľovaný úsmev sa skriví, rozťahne sa do otvoreného úškrnu, Veľká sestra sa nadúva a nadúva, je veľká ako traktor, je taká veľká, že cítim zápach mašinerie, ktorú má v sebe, ako človek cíti pach motora, keď ťahá priťažký náklad. Zatajím dych a pomyslím si, prisámbohu, teraz to dokážu! Tentoraz sa nazbiera toľko nenávisť, že sa prevalí, a kým sa zbadajú, navzájom sa roztrhajú na franforce!

Ale práve vtedy, keď Veľká sestra začne černošských chlapcov obkrúcať tými článkovanými rukami a chlapci jej začnú rúčkami zmetákov štučať do brucha, zo spální sa vyroja všetci pacienti, aby zistili, čo zapríčinilo ten hurhaj, a sestra sa musí vrátiť do pôvodnej podoby, aby ju neprichytili v jej skutočnej hnusnej podobe. Kým si pacienti pretrú oči a ako-tak si uvedomia, prečo je ten krik, majú nad sebou iba usmievavú a pokojnú hlavnú sestru, chladnú ako zvyčajne, ktorá černošským chlapcom vraví, že by nemali postávať v hlúčku a klebetiť, veď je predsa pondelok ráno a prvý deň v týždni je toľko práce... veď viete, chlapci, pondelok ráno...“

„Áno, slečna Ratchedová...“

„... a dnes predpoludním nás čaká naozaj množstvo práce, ak teda nejde o čosi *mimoriadne* dôležité, prečo by ste tu museli postávať v hlúčku a besedovať...“

„Áno, slečna Ratchedová...“

Veľká sestra sa odmlčí a kývnutím hlavy si privolá niekoľkých pacientov, aby zastali okolo nej a zívali sčervenenými očami, napuchnutými od spánku. Každému kývne iba raz. Je to presný, automatický posunok. Tvár má hladkú, vykalkulovanú a precízne vyhotovenú, ponáša sa na drahú bábiku, pleť má ako smalt telovej farby, je to zmes bielej a krémovej, má detské modré oči, malý nosík, ružové nozdričky – všetko je zladené okrem farby perí, nechtov a veľkosti poprsia. Pri výrobe sa čosi poplietlo, keď ktosi privesil tie mohutné ženské ňadrá na čosi, čo by inak bolo dokonalým dielom, a vidieť, že Veľkú sestru to roztrpčuje.

Muži ešte postávajú, čakajú, sú zvedaví, prečo sa pustila do černošských chlapcov, a tak sa Veľká sestra rozpamätá, že ma zazrela, a nadhodí: „A keďže *je* pondelok, chlapci, mali *bys* sme týždeň začať, ako sa patrí a hneď zrána najprv oholiť chudáka pána Bromdena, ešte kým sa po raňajkách všetko nahrnie do holiarne, aspoň sa pokúsime vyhnúť niektorým – ehm – výtržnostiam, ktoré zavše zapríčiňuje, nemyslíte?“

Kým sa ktosi stihne obrátiť a pohľadať ma, učupím sa v komôrke na zmetáky, tuho za sebou prirazím dvere a zatajím dych. Holenie pred raňajkami je najväčšia otrava. Keď si človek trochu napchá brucho, je silnejší a čerstvejší, a tí pankharti, čo slúžia kombinátu, nevedia tak ľahko vopchať do človeka namiesto elektrického holiaceho strojčeka daktorú z tých svojich mašíniek. Ale keď sa človek holí *pred* raňajkami, čo mi Veľká sestra občas prikáže – o pol siedmej ráno v miestnosti, kde sú iba biele steny a biele umývadlá a kde dlhé žiarivky na povale vonkoncom nepripustia nijaký tieň a všade navôkol sú za zrkadlami zatvorené škriekajúce tváre – čo už človek zmôže proti volajúkej ich mašinke?

Som ukrytý v komôrke na zmetáky, načúvam, srdce mi búcha v tme a pokúšam sa zahnať strach, pokúšam sa myslieť na niečo iné – pokúšam sa spomínať a rozpamätať sa na niečo z osady a na veľkú rieku Columbiu, rozmýšľať o tom, ako sme s ockom striehli na posede medzi cédrami neďaleko mestečka Dallesu na vtáky... Ale tak ako vždy, keď sa pokúsím preniesť sa v myšlienkach do minulosti a ukryť sa v nej, pamäťou mi preσιάkne večne blízky strach. Cítim, že vonku prichádza chodbou najmenší černošský chlapec a vetrí môj strach. Rozšíri nozdry pripomínajúce čierne lieviky, ňuchá, mihá neprimerane veľkou hlavou z boka na bok a vstrebáva strach z celého oddelenia. Teraz ma zacítil, počujem, že zafunel. Nevie, kde som ukrytý, ale ňuchá a stopuje. Pokúšam sa zostať úplne nehybný...

(Ocko ma upozorňuje, aby som zostal úplne nehybný, pes vraj kdesi nablízku vetrí vtáka. V Dallese sme si od kohosi vypožičali stavača. Dedinské psy sú samé naničhodné bastardy, vraví ocko, žerú mrciny a vôbec nie sú ušlachtilé; tento pes má *inštinkt!* Mlčím, ale na cédrovom zákrpku už vidím vtáka, je schúlený, drobný uzlík sivého peria. Pes behá dookola pod ním, pach je prisilný, a preto nevie s istotou uviesť na stopu.

Kým sa vták nehýbe, nič mu nehrozí. Je naozaj vytrvalý, ale pes ustavične ňuchá a krúži, čoraz hlasnejšie a bližšie. Potom vták nevydrží, perie sa mu zježí, vyskočí z cédra rovno na dostrel ockovej pušky.)

Najmenší černošský chlapec a jeden z tých väčších ma schmatnú, prv než stihnem zájsť desať krokov za komôrku na zmetáky, a zatahnu ma do holiarne. Nebránim sa, nekričím. Keď človek jačí, sú ešte surovejší. Potláčam škrek. Potláčam ho, kým mi nezájdu na sluchy. Kým sa mi nedostanú na sluchy, neviem naisto či nemajú namiesto holiaceho strojčeka voláktorú z tých náhradných mašíniek; ale potom sa nezdržím. Keď mi zájdu na sluchy, silná vôľa už nestačí. Potom je to... stisnuté *tlačidlo*, ktoré hlási „Nálet“, zapojí ma tak hlasno, akoby nebolo nič počuť, všetci na mňa ziapu spoza sklenej steny, ruky si prítiskajú na uši, robia grimasy, akoby hovorili, no ich ústa sú nemé. Môj hlas pohltí všetky ostatné zvuky. Zasa spustia zahmlievací stroj, celého ma zasneží studená biela hmla, pripomínajúca odstredené mlieko, taká hustá, že keby ma nedržali, možno by som sa v nej vedel skryť. Pre hmlu vidím nanajvýš na pätnásť centimetrov a mojím vlastným kvílením ku mne preniká iba krik a dupot Veľkej sestry, ktorá na chodbe sáče prúteným košíkom pacientov z cesty. Počujem, že prichádza, no jednako sa nevládzem umlčať. Vrieskam, kým nepríde. Kým ma držia, Veľká sestra mi nadžgá košík a všetko ostatné do úst a rúčkou zmetáka to do mňa natlačí.

(V hmle skučí popletený kopov, pobehuva vystrašený a bezradný, lebo nevidí. Na zemi sú iba tie stopy, ktoré sám zanecháva, a chladným červenkastým ňufákom vetrí všetkými smermi, no nijaký pach nezachytí, iba vlastný strach, strach, ktorý sa doňho vpaľuje ako para.) Aj mňa tak popáli, keď konečne o tom všetkom hovorím, o nemocnici, o nej, o chlapcoch – a o McMurphy. Dlho som mlčal, ale teraz sa to zo mňa vyvalí ako povodeň a vy si pomyslíte, božemôj, ten chlapík tára nezmysly, pomyslíte si, že čosi také príšerné sa v skutočnosti nemohlo odohrať, čosi také strašné vôbec nemôže byť pravda! Ale, prosím vás! Keď o tom rozmýšľam, vždy sa musím veľmi siliť, aby som si zachoval jasnú hlavu. A hoci sa to neodohralo, je to pravda.

Keď sa hmla natolko rozplynie, že zasa vidím, sedím v dennej izbe. Tentoraz ma teda neodviedli do šokárne. Pamätám sa, že

ma vyviedli z holiarne a zamkli na samotke. Nepamätám sa, či som dostal raňajky alebo nie. Asi nie. Viem sa rozepamätať na niektoré rána, keď som bol zamknutý na samotke: černošskí chlapci ustavične nosia všetkého dupľu – vraj pre mňa, no zjedli to sami – a potom všetci traja dostanú raňajky, kým ja ležím na matraci páchnucom po moči a pozorujem ich, ako vytierajú praženicu hriankou. Zavoniam tuk a počujem, ako chrumkajú hrianku. Inokedy mi ráno zasa prinesú studenú ovsenú kašu, nasilu ju musím zjesť, dokonca neposolenú.

Na toto ráno sa jednoducho nepamätám. Napchali do mňa hromadu vecičiek, ktoré volajú pilulky, a kým nezačujem, že sa otvorili dvere na oddelení, vôbec neviem o svete. Keď sa otvorila dvere na oddelení, znamená to, že je aspoň osem hodín, bol som teda na samotke vari pol druhu hodiny v bezvedomí, zatiaľ mohli prísť technici, nainštalovať do mňa všetko možné, čo im Veľká sestra prikázala, a ja by som o tom nemal ani potuchy.

Pri dverách oddelenia, na konci chodby, kam nedovidím, začujem šramot. Tie dvere oddelenia sa po prvý raz otvoria o ôsmej a za deň sa otvoria tisíc ráz, škřífk, *cvak*. Každé ráno po raňajkách sedávame v radoch pozdĺž oboch strán dennej izby, miešame skladačky, počúvame, kedy sa do zámky vsunie kľúč a zvedavo čakáme, čo sa bude diať. Inak sa tu nedá veľa robiť. Niekedy je pri dverách mladý stážista, prichádza včas, aby nás pozoroval, ako vyzeráme pred medikamentmi. Volajú to PM. Inokedy príde na návštevu daktorá manželka, má vysoké podpätky a kabelku si tuho pritíska na brucho. Dakedy príde na exkurziu krádeľ učiteliek základnej školy, ktoré sprevádza pochabý propagačný referent, ktorý večne tleska spotenými dlaňami a vraví, ako nesmierne ho teší, že na psychiatrických klinikách odstránili všetku staromódnu krutosť: „Však je tu *veselé* ovzdušie, nemyslíte?“ Obskakuje učiteľky, ktoré pre istotu stoja v hlúčku, a večne tleska. „Och, keď si pomyslím, ako to vyzeralo kedysi, tá špina, zlá strava, ba áno, surovosť, och, potom si len uvedomujem, milé dámy, ako ďaleko sme pokročili vďaka našej kampani!“ Nech vojde do dverí hocikto, zvyčajne to pre nás býva sklamanie, no ešte vždy dúfame, že sa to zvrtnie, a keď kľúč vkľzne do zámky, všetky hlavy sa zdvihnú, ako by boli uviazané na motúzikoch.

Dnes ráno zámka čudne zaštrkoce; pri dverách nestojí zvyčajný návštevník. Strážnik zavolá podráždeným a netrpezlivým hlasom: „Máte tu prírastok, podte si ho prevziať!“ A černošskí chlapci odbehnú.

Prírastok. Všetci prestanú hrať karty či monopol a obrátia sa ku dverám dennej izby. Poväčšine bývam vonku a zametám chodbu, zazrel by som teda, koho preberajú, no ako som už vysvetlil, Veľká sestra do mňa dnes ráno nadžgala päť metrákov, takže sa nevládzem pohnúť z kresla. Inokedy prvý vídam každý nový prírastok, pozorujem ho, ako sa vkráda do dverí, prikráda sa popri stene a stojí vystrašený, kým ho černošskí chlapci neprídu prevziať a nezavedú ho do sprchárne, kde ho vyzlečú donaha, nechajú triasť sa od zimy za otvorenými dverami, a zatiaľ všetci traja rozčertení behajú po chodbách a hľadajú vazelínu. „Potrebujeme tú vazelínu na teplomer,“ oznámia Veľkej sestre. Sestra na nich za radom pozrie: „Isteže,“ a podá im najmenej pätkilovú nádobu, „ale upozorňujem vás, chlapci, nezdržujte sa tam všetci.“ Vzápätí zazriem v sprchárni s prírastkom dvoch, ba možno aj všetkých troch, zvrátajú teplomer vo vazelíne, kým sa neobalí na hrúbku prsta, a pritom si mrmlú: „To je ono, mamička, to je ono!“ Potom zatvorí dvere a pustia všetky sprchy, takže počuť iba zlomyselný sykot vody na zelených dlaždičkách. Poväčšine bývam vonku a takéto veci vidím.

Toto ráno však musím sedieť v kresle a iba počúvať, ako ho privádzajú. A hoci ho nevidím, jednako si uvedomujem, že to nie je obyčajný prírastok. Nepočujem, že by sa vydesený prikrádal popri stene, a keď mu spomenú sprchu, nepodvolí sa pokorne, lež ohradí sa hlasno a zvučne, že ďakuje, že už je náramne čistý.

„Ráno ma osprchovali na súde a včera večer vo väzení. A *prisámbohu*, keby na to mali inštrumenty, istotne by mi boli ešte v taxíku, cestou sem, umyli uši. Hú, páni moji, keď ma niekam posielajú, zakaždým ma pred takou akciou, po nej aj počas nej drhnú. Mne stačí, keď počujem tiecť vodu, a už aj si zbieram veci. A *hybaj* voľakde s tým teplomerom, Sam, dožič mi chvíľočku, nech si obzriem nový domov; v psychiatrickom ústave som totiž dosiaľ nebol.“

Pacienti si navzájom pozzú do zmätených tvárí, potom na dvere, cez ktoré stále počuť jeho hlas. Človek by si myslel, že by

nemusel hovoriť tak hlasno, keby černošskí chlapci boli nablízku. Znie to, akoby bol nad nimi a prihováral sa im zhora, akoby sa im vznášal päťdesiat metrov nad hlavami a reval na tých dole na zemi. Podľa hlasu sa zdá, že je statný. Počujem ho kráčať chodbou a aj podľa chôdze sa zdá, že je statný, rozhodne sa nešuchce; podpätky má podbité, pliešky mu cvendžia na dlážke ako podkovy. Zjaví sa vo dverách, zastane, zakvačí si palce do vreciek, stojí, čižmy naširoko od seba, a chlapci naňho zízajú.

„Dobré ráno, kamaráti.“

Nad hlavou mu visí na motúzku papierový netopier pripravený na Všechsvätých; načiahne ruku, doľno doň a netopier sa rozkrúti.

„Náramne pekný jesenný deň.“

Rečou mi trochu pripomína ocka, hlas má zvučný a nespratnícky, ale na ocka sa neponáša; ocko bol čistokrvný Indián od rieky Columbie – náčelník – tvrdý a lesklý ako pažba pušky. Tento chlapík je ryšavý, má dlhé ryšavé bokombrady, spod čiapky mu trčia strapaté kučery, už dávno sa nedal ostriať, je zavalitý, kým ocko bol vysoký, má široké sánky, plecia aj hrudník a široký belostný čertovský úškrn, je tvrdý, no inak, ako bol ocko, je asi taký tvrdý ako bejzbalová lopta s obšúchanou kožou. Priečne cez celé líce sa mu tiahne tržná rana, niekto mu pri bitke riadnu zavesil, ešte v nej má stehy. Stojí, čaká, a keď sa nik nemá k tomu, aby mu niečo povedal, rozosmeje sa. Nikto nevie presne, na čom sa smeje; nič smiešne sa nedeje. Ale nesmeje sa tak ako ten propagačný, je to neviazaný a hlasný smiech, zurčí zo širokých rozcerených úst, rozlieha sa v čoraz širších kruhoch, až napokon naráža na steny celého oddelenia. Nesmeje sa tak ako ten tučný propagačný. Tento smiech znie ozajstne. Zrazu si uvedomím, že po rokoch zasa počujem smiech.

Stojí, hladí na nás, pohojdáva sa v čižmách a smeje sa a smeje. Zopne si na bruchu prsty, no palce nevytiahne z vreciek. Zbadáme, že má veľké a doráňané ruky. Svojím zjavom a smiechom ohúrili všetkých na oddelení, pacientov, personál, kdekoľvek. Nik sa nepriberá, aby ho umlčal, nik sa nechystá, aby niečo povedal. Chlapík sa smeje, kým mu dych stačí, a potom vojde do dennej izby. Smiech sa vznáša okolo neho, dokonca aj keď

sa nesmeje, takisto ako sa cvengot vznáša okolo veľkého zvona, ktorý práve prestal vyzváňať – má smiech v očiach, v úsmeve, vo vystatovačnom vystupovaní, v spôsobe reči.

„Volám sa McMurphy, kamaráti, R. P. McMurphy a som náruživý hazardér.“ Žmurkne a zaspieva úryvok pesničky: „... a kde len karty zazriem, peniaze... na stôl... kladiem,“ a opäť sa zasmieje.

Podíde k skupine kartárov, hrubým, ťažkým prstom zdvihne ktorémusi akútnemu pacientovi karty, zaškúli na ne a potrasie hlavou.

„Áno, prosím, práve zato som prišiel do tohto podniku, fešáci, aby som vás rozveselil a zabavil pri kartách. Viete, na tej pendletonskej nápravnej farme už nezostal ani jeden taký, čo by mi spestril čas, nuž som požiadal, aby ma preložili. Potrebujete tu novú krv. Hú, len sa pozrite, ako tento fešák drží karty, ukazuje ich celému svetu, človeče! Detičky moje, ja vás ostrihám ako ovečky.“

Cheswick zloží karty. Ryšavec vzápätí podá Cheswickovi ruku.

„Ahoj, priateľko; čo to hráte? Mariáš? Kristepane, nečudo, že tak bezstarostne ukazuješ, čo máš v ruke. Nemáte tu normálne karty? Tak teda, nech sa páči, pre každý prípad som si priniesol vlastné, nie sú na nich iba farby, ale aj čosi viac – chceš sa presvedčiť, há? Každá je iná. Päťdesiatdva pozícií.“

Cheswick už vyvaluje oči, a to, čo na tých kartách zočí, jeho zdravotnému stavu vôbec neprospeje.

„Pomaly, pomaly, veď mi ich nezafúlaj; času je fúra a máme pred sebou kopu partii. Rád by som tu hral svojimi kartami, lebo ostatným hráčom potrvá najmenej týždeň, kým sa v nich vyznajú natoľko, aby zbadali aspoň *sériu*...“

Má na sebe nohavice a košeľu z nápravnej farmy, slnko z nich tak vytiahlo farbu, že pripomínajú krstené mlieko. Po dlhej práci na poliach mu pleť na tvári, na zátylku a na rukách ohorela. Na vlasoch mu sedí tmavosivá motocyklistická čiapka so štítkom, cez ruku má prehodenú koženú bundu a na nohách zaprášené sivé čižmy, také ťažké, že by nimi aj chlapa prekopol vo dvoje. Odstúpi od Cheswicka, sníme čiapku a začne sa ňou plieskať po stehnách, až sa prach víri. Jeden z černošských chlapcov okolo neho krúži s teplomerom, no na je-

ho rýchlosť nestačí; kým sa černošský chlapec zastrája, ryšavec vkĺzne medzi akútnych, tmolí sa medzi nimi, podáva si s nimi ruku. Rečou, žmurkaním, hlaholením a vystatovačnosťou mi pripomína zástupcu automobilovej firmy či licitátora dobytky – alebo predavača v stánku, akých vídať pri rozličných atrakciách, ktorý stojí v pásikavej košeli so žltými gombíkmi pred veľkými transparentmi a odťahuje ako magnet tváre od manéže.

„Viete, poviem vám čistú pravdu, stalo sa totiž to, že som sa na tej nápravnej farme zaplietol do niekoľkých šarvátok a súd sa uzniesol, že som psychopat. A myslíte si, že budem súdu odvrátať? Ó veru nie, na to môžete stavať posledný dolár. Ak sa takým činom dostanem z tých prekliatych hrachovísk, budem čokoľvek, po čom im dušičky pištia, psychopat, besný pes či vlkolak, vôbec ma totiž nebude mrziť, ak už do smrti nevidím motyku. Tak teda, psychopat je vraj ten, kto sa priveľa bije a priveľa kefuje, ale to celkom nesedí, čo myslíte? Totiž, videl to svet, že by sa chlapovi prejedla kefovačka? Ahoj, kamarát, ako ťa volajú? Ja sa volám McMurphy a tu na flaku sa s tebou stavím o dva doláre, že nevieš, koľko bodov máš v tých kartách, čo držíš v ruke, *nedívaj sa*. Dva doláre; tak čo povieš? *Došlaka*, Sam! Nemôžeš dať chvíľu pokoj s tým teplomerom?“

Nový pacient chvíľu postoji, díva sa, oboznamuje sa s dennou izbou.

Na jednej strane miestnosti sú mladí pacienti, známi ako akútni, lebo doktori ich pokladajú za dostatočne chorých na to, aby sa dali zreparovať; cvičia indiánsky zápas a figle s kartami, kde sa pripočítava, odpočítava, potom sa toľko a toľko odráta a vyjde určitá karta. Billy Bibbit sa pokúša ušúľať úhľadnú cigaretu a Martini chodí sem a ta a pod stolmi a stoličkami kadečo objavuje. Akútni sú stále v pohybe. Rozprávajú si vtipy, chichocú sa do hrsti (nikto sa jakživ neodváži zasmiať sa na plné hrdlo, lebo hneď by sa zbehlo celé osadenstvo s poznámkovými blokmi a chrľilo by otázky) a píšú listy žltými, tupými, ohryzenými ceruzami.

Navzájom sa špehujú. Niekto občas o sebe povie čosi, čo mu nevdojak vykĺzne, a podaktorý z priateľov, čo sedia pri stole, kde to povedal, zívne, vstane, ukradomky podíde k veľkému denníku pri ošetrovni a zapíše doň informáciu, ktorú si vypočul

– Veľká sestra síce tvrdí, že kniha slúži liečebným záujmom celého oddelenia, ale ja viem, že iba vyčkáva, kým nazbiera dost dôkazov, aby mohla niektorého chlapíka poslať do hlavnej budovy na opravu, na generálku hlavy, aby sa odstránili poruchy.

Chlapíkovi, ktorý zapíše informáciu do denníka, označia meno v zozname hviezdikou a na druhý deň smie dlhšie spať.

Na druhej strane miestnosti, oproti akútnym, sú nepodarky, ktoré sa vyskytli v produkcii kombinátu – chronici. Nie sú v nemocnici na to, aby ich zreparovali, ale iba preto, aby nechodili po uliciach a nekazili výrobku povest'. Osadenstvo priznáva, že chronici sú tu natrvalo. Delia sa na chodiacich, ako som napríklad ja, ktorí sa vedia ešte pohybovať, ak pravidelne jedia, ďalej na vozičkárov a na padavky. Títo chronici – alebo aspoň väčšina z nás – sú stroje s vnútornými chybami, ktoré nemožno opraviť, sú to buď vrodené chyby, alebo také, ktoré si chlapík za dlhé roky vbil, lebo ustavične vrážal hlavou do pevných predmetov, a keď ho nemocnica objavila, biedne hlivel v dákom odláhlom kúte.

Medzi nami chronikmi sú však aj takí, na ktorých osadenstvo pred rokmi niečo zbabralo, podaktorí sme sem prišli ako akútني, no premenili nás. Napríklad Ellis je chronik, ktorý prišiel ako akútني, ale mrzko ho zbabrali, lebo ho predávkovali v tej hnusnej miestnosti na likvidáciu mozgov, ktorú černošskí chlapci volajú „šokáreň“. Teraz je priklincovaný na stenu v rovnakom stave, v akom ho naposledy zodvihli zo stola, v rovnakom tvare, ruky má vystreté, päste zaťaté a na tvári sa mu zračí rovnaká hrôza. Takto priklincovaný na stenu ponáša sa na vypchatú trofej. Keď je čas jesť alebo zahnať ho do postele, alebo keď ho chcú odstaviť, aby som pod ním mohol utrieť mláku, zakaždým vytiahnu klince. V bývalej nemocnici stál tak dlho na jednom mieste, že moč pod ním celkom prežral dlážku aj hrady, on večne padal do dolného oddelenia, a keď mali dole raport, narobil im starosti s počtom pacientov.

Ruckly je ďalší chronik, čo pred pár rokmi prišiel ako akútني, ale toho predávkovali inak: voľačo zbabrali v ktoromsi zariadení v hlave. Ruckly náramne domrzal celý ústav, kopal černošských chlapcov a hrýzol poslucháčky zdravotníckej školy do nôh, nuž ho odviezli, že ho dajú do poriadku. Pripútali ho na ten stôl a podaktorí ho naposledy letmo zazreli, prv ako za